

תכניות המתאר

לתפרושת האוכלוסיה והשפעתן על פיזור

תכנית תפרושת האוכלוסיה – תמא/6 – תכנית מפתח ללא "שי-ניים"

תכנית המתאר הארצית מס' 6, התכנית לתפרושת האוכלוסיה בישראל, אמורה להיות אולי התכנית החשובה מכל שאר תכניות המתאר הארציות, בהיותה היחידה המגדירה את יעדי גודלה של האוכלוסיה בכל רחבי המדינה, לפי מחזורתיה ונפותיה, ולפי הישור בים הקיימים והמיועדים בה, ובכך מגדירה גם את צורכי הפיתוח במדינה.

משנת 1949 ועד 1986, נערכו 8 תכניות מסוג זה. אך רק שתיים מהם זכו למעמד סטטוטורי:

זו הקרויה "תכנית 5 מיליון" – שלה מעמד סטטוטורי מלא בהיותה מאושרת ע"י הממשלה משנת 1975, ותכנית לאוכלוסיה סתת ישראל בת 7 מיליון נפש – שלה מעמד סטטוטורי חלקי בלבד. בהיותה מאושרת ע"י המועצה הארצית לתכנון ולבנייה, אך עדיין לא אושרה ע"י הממשלה, למרות שהיא מונחת על שולחנה למעלה משלוש שנים (יש לשער שתכנית זו תאושר בעתיד הקרוב).

תכנית המתאר לתפרושת האוכלוסיה – אמורה לקבוע, לפי סעיף 49 (7) לחוק התכנון והבנייה 1965, את תחזית התמורות בחלוקת האוכלוסיה במדינה ושלבי פיתוחה ועיתוים הרצוי, גדלם החזוי של ישובים, מיקומם וגודלם של ישובים חדשים ומקומם של ישובים, סוגיהם וגדלם, ובכך היא אמורה להיות תכנית המפתח לכל יתר תכניות המתאר. דא עקא שהשפעתה המעשית כפי שיובהר בהמשך, פחותה בהרבה מזו שניתן היה לצפות לה. אמנם היא קובעת יעדי האוכלוסיה בתכניות מתאר מחוזיות ומקומיות, אך מעבר לכך אין היא קובעת הרבה בעניינים אחרים. הן בתכנית "5 מיליון" הן בתכנית "7 מיליון", שהראשונה בהן נערכה בשיתוף

עם הרשות לתכנון כלכלי במשרד האוצר, ושתייהן בתיאום עם משרד השיכון ומינהל מקרקעי ישראל, נכללה שורת אמצעים מר-מלצים לצורך הגשמתה של התכנית, בהם צעדים לקידום פיתוחם של נושאים מסוימים ולבלימתם של נושאים אחרים. אך למרות אישורה הסטטוטורי של התכנית, לא בוצעו צעדים אלה כמעט בכלל, ואישורה של התכנית כמיקשה אחת, היה בו יותר "מט שפתיים" מאשר מחויבות משותפת בפועל של כל משרדי הממשלה להגשמתם של הצעדים השונים הכלולים בתכנית.

הנה פִּי-כָן, למרות תפקידיה המוגדרים והמוצהרים של תכנית תפרושת האוכלוסיה, למרות חשיבותה ומעמדה בהירארכית תכנית ות המתאר הארציות כתכנית מפתח מובילה, השפעתה המעשית היתה מצומצמת, חלק מן היעדים המופיעים בה לאזורים ולערים מסוימות לא הוגשמו כלל ובעיקר באזורי הפריפריה – שבהם רחוקה עדיין האוכלוסיה מלהשיג את היעדים המספריים המצוינים בתכנית, בעוד שבאזור המרכז עברה האוכלוסיה בכמה ערים את היעדים המוצהרים באחוזים ניכרים.

לעיתים נשמעה גם טענה כנגד התכנית, שהיא מנסה להדביק את המגמות הטבעיות של גידול האוכלוסיה במרכז המדינה כדי להתאים עצמה למציאות, במקום לכוון ול-הנהיג גידול האוכלוסיה בשוליים על-ידי המדיניות של "פיזור האוכלוסיה", שאומצה על-ידי כל ממשלות ישראל מעת הקמת המדינה, לפחות באופן הצהרתי. אך בכדיקה מעמיקה יותר נראה שזו טענה מוגזמת.

ניתן אמנם לומר שלתכנית תפרושת האוכלוסיה היתה הצלחה יחסית, בעצם העובדה שהאוכלוסיה בשלושת מחוזות הפריפריה צמחה מכ-30% מן הסך הכולל ב-1948, לכ-40% – ב-1982 (כולל היהודים ביהודה ושומרון), אך האם נבע שינוי זה רק מעצם

לקרבת ריכוזי האוכלוסיה. הנגב היה ריק כמעט לחלוטין. מחצבים טבעיים לא הופקו כמעט, למעט ניצולו של יס-המלח.

לנוכח מציאות זו ראו הוגי רעיון "הפיזור" את ההזדמנות לתקן את המצב ע"י: – פיזור נרחב של גלי-העלייה העצומים במרחב הטריטוריאלי של המדינה הצעירה, שהוקמה זה עתה. כעצם תהליך ההתיישבות בשטחים חדשים ובכיבוש השממה ובהקמת ערים חד-שות, ראו גם פיסגת התהליך החינוכי-חברתי שחרתה התנועה הציונית על דגלה מאז הקמתה: – גיבוש חברה חדשה, חלוצית באופיה, בארץ המולדת העתיקה.

התהליך היה אפשרי כפי שהסברתי בפתיח כל עוד שלטה הממשלה באופן מסיבי במשאבים הכלכליים שהופנו לישראל ע"י התגייסות אדירה של יהדות התפוצות ובשילומים שקיבלה המדינה מגרמניה, וכאשר גלי העלייה ההמונית היו מורכבים ברובם מפליטים חסרי כל. אך ככל שהלכו המשאבים והצטמצמו וככל שהצטמקו גלי העלייה, והיא הפכה עלייה של עולים מן המעמד הבינוני שהגיעו ברובם מרצונם החופשי ולא מחוסר ברירה, הלכה וקטנה גם האפשרות לכוון את העלייה ולהפנותה לאזורים המועדפים ע"י השלטון. נוצר צורך גובר להיענות לדרשות העולים מחו"ל ולדרישות האזרחים מבית, לספק להם דיור, תעסוקה ושרותים במקומות הנבחרים על-ידם וברמה הרצויה להם. היתה זו מהפכה באופי קליטת העלייה, וביכולת להפנות אזרחים ותיקים ליעדים מוכתבים, כך ש"פיזור האוכלוסיה" הפך ממשימה ברורה יחסית של הכתבה מגבוה, של "דחיפה", למאמץ כביר של "משיכה" – של "אטרקציה" לאותם אזורי שוליים. חלק ממשמת הפיזור שהתבטאה ביצירת ישובים חדשים וערים חדשות עלה יפה, אבל בחלק ניכר לא הצליחה מדינת ישראל ליצור יקמה התיישבותית בריאה העומדת על רגליה ללא צורך מתמיד בהזרמת תמיכה. ייתכן שהפניית אותם המשאבים להקמת מספר קטן יותר של ערים חדשות היה מביא ליצירת מארג מצומצם אך איתן יותר של ישובים עירוניים, אך באותה עת היו נפגעות המטרות

קיומה של התכנית, או מן העובדה שממשלות ישראל במחצית היובל הראשונה לקיום המדינה, ביצעו בפועל את האידאולוגיה של פיזור האוכלוסיה, מכלי להישען כלקדית על תכנית מתאר של תפרושת אוכלוסיה. כדי להיות נאמנים למציאות, דומני שזו היתה הסיבה האמיתית להצלחת מפעל פיזור האוכלוסיה. בשני העשורים הראשונים היו גם גלי עלייה גדולים לישראל ולמדינה היתה יכולת הכוונה וכלים כלכליים כגון בניית שיכונים ציבוריים ופיתוח מקורות תעסוקה באזורי הפריפריה. כך שתכנית התפרושת היתה בעיקרן ניסוח מלומד ואינטליגנטי של מדיניות המוגשמת בפועל שהשפיע על מסגרות התכניות הסטטוטוריות, אך מצב זה השתנה בהדרגה בשנות השבעים והשמרנים, וכך הלכו והתרחקו היעדים מהגשמתם למעשה.

"פיזור האוכלוסיה" – הרעיון המ-קורי ומה עלה בגורלו

המושג של "פיזור האוכלוסיה" נחשב אחד מאבני היסוד בפיתוחה של מדינת ישראל. עד כדי כך שהפך כמעט למושג "מקודש". הוא מופיע בכתובים החל משנת 1948 ואילך ומקבל ביטוי מרכזי "בתכנית האב לתכנון פיזור" שהוכנה ע"י אגף התכנון בראשות אדר' אריה שרון ז"ל 1949-1950. פיזור האוכלוסיה נועד להשיג כמה מטרות מרכזיות: בטחוניות, טריטוריאליות, כלכלית-ות, חברתיות וארגונית-מבניות. אזורי הפריפריה, ובעיקר השטחים הסמוכים לגבולות היו ריקים כמעט מישוים יהודיים, ולעומת זאת בחלק מהם ובעיקר בגליל ובאזור המשולש היתה אוכלוסיה ערבית גדולה יחסית, המבנה המרחבי-ההירארכי של התפרושת הישובית היה מעוות ובלתי מאוזן, כאשר מרבית האוכלוסיה היהודית התרכזה בערי-מישור החוף בין חיפה לאזור תל-אביב. היו מעט ערים גדולות (יחסית) שבהן רוכזה מרבית האוכלוסיה היהודית והרבה ישובים קטנים, דרג הביניים של הערים הבינוניות היה מצומק. שטחים רבים היו מנוצלים למטרות חקלאיות כלכד כאשר הפרישה של אזורי התעשייה מצומצמת

הרחבות והמוצהרות של פיזור האוכלוסייה כעקרון אידיאולוגי, בטחוני וטריטוריאלי. המציאות של היום, מוצאת איפוא את "פיזור האוכלוסייה" כתהליך שהואט מאד ובמקומות מסוימים אף קיבל כיוון הפוך, דהיינו התרוקנות אזורים פריפריאליים, ומשיכת אוכלוסייתם בחזרה ל"גלעין" שבמרכז. במדינות אחרות שאינן ניצבות לפני בעיות בטחוניות, כלכליות וחברתיות כמו ישראל, לא היו מתרגשים יתר על המידה מתופעה זו, אבל ישראל כאמור, כמי שאינה חשה עצמה שיכולה "לנוח על זרי הדפנה" ולהתעלם מהבעיות היסודיות הממשיכות להטרידה מ-1948. מכיוון שהפיזור איננו מטרה לעצמה אלא נועד להשיג יעדים אחרים כפי שתואר לעיל, אין להתייחס אליו כאל "פרה קדושה", אלא שומה עלינו לבחון בקור רוח ובצורה בלתי רגשנית, כיצד ניתן להשיג את המטרות המוצהרות, אם אמנם נותרו כרותותוקף, באמצעים אחרים ובשינויים המתחייבים מנסיבות העת הזאת.

הגורמים המשפיעים על אפשרויות היישום של תכנית תפרושת האוכלוסייה

הבה נבחן מהם הגורמים או המגבלות המשפיעים כיום על אפשרויות היישום של תכנית תפרושת האוכלוסייה.

בראש ובראשונה, אין להתעלם מהעובדות ההתיישבותיות והפיזיות הקיימות בפועל בשטח. למצב העובדתי יש השפעה כבדה ואף מכרעת לעיתים לגבי תכניות שרוצים לבצען. אין אפשרות להעלים במטה קסמים עיר המונה כך וכך רבבות תושבים במרכז המדינה רק משום שאינה "מתאימה עצמה" למה שנכתב לגביה בתכנית התפרושת. אך מעבר לכך יש עובדות קשות בשלושה מישורים שמדינת ישראל, ממשלתה ואוכלוסייתה חייבים להתמודד עימן.

הראשונה, היא העובדה הדמוגרפית. גידול האוכלוסייה היהודית הואט, העלייה קטנה מאד (למרות שמבשרים לנו אפשרות של גל-עלייה הגדול הצפוי בשנתיים הבאות) והירידה גברה. מאזן ההגירה בשנים האחרונות שואף לאפס או אף שלילי. תחזית

האוכלוסייה בת 7 מיליון שהיתה אמורה להתגשם בשנת 2010, תתאחר ותושג בין השנים 2015 עד 2020 בלבד. ישראל צועדת כנראה לקראת גודל אוכלוסייה "סופי" הצפוי אי-שם בשנים 2030 עד 2040 (אלא אם כן, יקרה הבלתי תזוי וגל עלייה גדול נוסף יגיע אלינו – אך ההסתברות להתרחשות כזו אפסית).

העובדה השנייה היא המצב הכלכלי. ישראל ניצבת בשנים האחרונות בפני קשיים כלכליים גדולים. המלחמות הכבדות ובעיקר מלחמת יום הכיפורים ב-1973, גבו מחיר כבד. שינויים מבניים בכלכלת העולם ובמבנה התעשיות בעולם, התחרות הבינלאומית הקשה לביכוש שווקים, הצרכים הגוואים של חברה מתוחכמת ומפונקת יותר המורגלת כשירותים ציבוריים ברמה גבוהה יחסית, הצורך להמשיך לתמוך באזורי השוליים הנחשלים ולאחרונה גם ההתקוממות באזורי יהודה שומרון ועזה – כל אלה מהווים נטל שקשה לישראל לשאת בו, מה גם שמחיר הבטחון גאה מאד ואת חובות החוץ חייבים להתזיר במועד. כל אלה מצביעים על כך שלישראל יהיו פחות משאבים פנויים לצרכי פיתוח בעתיד הנראה לעין.

והעובדה השלישית, הקשה לא פחות מקודמותיה, השסע הפוליטי, החוצצה את החברה הישראלית, שתחילתו במלחמת ששת הימים (1967), התעצמותו לאחר מלחמת יום הכיפורים (1973) וה"קרשצינדר" שלו כמלחמת לבנון (1982). שסע פוליטי זה המבטא חוסר קונצנזוס עמוק בין המחנות המרכיבים את הציבור הישראלי, הוא ניגודו הגמור של המאפיין את החברה הישראלית בשני העשורים הראשונים לקיומה, שלמרות חילוקי דעות פוליטיים ואידאולוגיים עמוקים, שררה בה הסכמה לאומית עמוקה בשאלות היסוד של בטחון המדינה וקיומה.

כל ארבע העובדות הקשות הללו: העובדות הפיזיות בשטח, המגבלה הדמוגרפית, החולשה הכלכלית, והעדר הקונצנזוס, הן המגבלות העיקריות המשפיעות כיום על אפשרויות היישום של תכנית תפרושת האוכלוסייה ע"י הממשלה, המכונה למרבה האירוניה "ממשלת אחדות לאומית".

קיימים עימותים וחילוקי דעות תהומיים לגבי שאלות מפתח כגון האם יש להשקיע את מעט המשאבים הדלים שנותרו לפיתוח – באזורי הפריפריה בגליל, וכנגב, או באזורי יהודה ושומרון? במצב דברים זה, קשה להניח שהממשלה תהא מסוגלת לעמוד נגד הלחצים המנוגדים הבאים מלמטה, לא רק מכיוון ערי הפיתוח בשוליים, כי אם גם מאזורי המצוקה שבמרכז הארץ, ומק-בוצות לחץ של ישובים קטנים וגדולים הפרושים דווקא בסביבות הגלעניים המטר-פוליטיים והזועקים למשאבי פיתוח. ממשלה זו לא תוכל להגשים בנחרצות את תכנית תפרושת האוכלוסייה, כפי שעשו קודמותיה לפני שלושים וארבעים שנה. ישלמו אולי מס שפתיים, ופה ושם אף יסכימו בליט ברירה למפעלי-פיתוח שנועדו להרשים או להשקיע מצפון לאומי, או לאזן השקעות משאבים באזורים בלתי רצויים למחנה פוליטי מסויים ע"י השקעה כפיצוי בפרויקט אחר, כמו למשל – במפעל הקמת המצפים והישובים הקהילתיים בגליל. המפעל השיג אולי יעדים כמו הגברת הנוכחות היהודית בשטח, אבל את מטרות פיזור האוכלוסייה הצליח "לדגדג" רק בשוליים.

לקחים מביצוע תכניות תפרושת האוכלוסייה

הלקחים שנלמדו מביצוע תכנית תפרושת האוכלוסייה בעבר, מצביעים על כך שיש להביא בחשבון את העובדה כי גורמים כמו המגבלות הרמוגרפיות, הכלכליות והפוליטיות הינם כבדי-משקל וניתן להשפיע עליהם באופן מיוערי בלבד. יש איפוא לנצל את הגורמים האחרים הניתנים למניפולציה, והמשימה העיקרית שיש להתמודד עמה, הינה לא רק כיצד להביא אוכלוסייה נוספת לאזורי השוליים כי אם בעיקר איך למנוע מהאוכלוסייה החיה ומתקיימת בהם מלעזוב ולהגר אל אזורים אחרים. יש לקלוט את הגידול הטבעי במקום עצמו ולקשור את מסיימי השרות הצבאי אל האזור ממנו יצאו. תכנית המתאר הארצית האחרונה, "תכנית ה-7 מיליון" כוללת גם החלטה משלימה, המכילה דרכים לקידום ופיתוח אזורים מרדפים (בפריפריה) וכן דרכים לריסון גידול

האוכלוסייה במחוזות מרכז הארץ. צריך רק להבטיח שמשרדי הממשלה יקיימו את ההוראות הללו (באם אמנם תאשר הממשלה את התכנית). החלטת ממשלה מחייבת את כל משרדיה, אבל היישום בפועל "צולע" לרעתנו.

הצעת עקרונות לפתרון יישום תכנית התפרושת בעתיד

הלקחים שהופקו מנסיון העבר מכוונים אותנו, לדעתי, למסקנות מעשיות שאפרט להלן: –

תכנית המתאר הארצית לתפרושת האוכלוסייה חייבת להיות מגובה ושעונה לבד מהוראות תכנית מתארית על-תכנית פיתוח, ברמה ארצית, מחוזית-אזורית ומקומית. שתהיינה סטאטוטוריות ומחייבות.

לכלים אלה יש לקבל הסכמה מחייבת של המוסדות המפתחים והיזמים, הן הממלכתיים והן הציבוריים. תכניות הפיתוח חייבות לכלול סדרי עדיפויות ושילוב פיתוח, לקבוע את האחראים לכל פעולה, את המקורות התקציביים והמשאבים שיוקצו לצרכי הפיתוח. את התכניות הללו יש לעדכן באופן תמידי.

בגלל מצוקת המשאבים החומריים והמגבלות הדמוגרפיות, יש לכוון ולמקד את הפיתוח בשלבים, באזורים נבחרים, כדי להשיג את התוצאה המירבית הנשאפת, דהיינו – ריכוז המאמצים בגזרה צרה. המחשבה הזוכרה אמנם בתכנית המתאר לתפרושת האוכלוסייה, אך היא נדחקה לפינה וזו שגיא חמורה. אין בכך משום סתירה ליעדים שנקבעו בתכנית המתאר הארצית, אבל חייבים להתחשב בסדר העדיפויות של המיקומים הרצויים ולשנות קצבי אכלוס במידת היכולת, כדי לרכוש המאמץ במספר ישובים מצומצם. מוצע לפעול לפי שיטת "המדרגות" הגורסת פיתוח הישובים הקרובים יותר למוקד הגידול הנבחר בתחילה, ורק לאחר מכן מעבר למדרגה האזורית-הישובית המרוחקת יותר.

רק לאחר שנצברה המסה הקריטית בעידי הפיתוח הנבחרים ניתן לעבור בשלב השני ליעדי פיתוח נוספים. במהלך שלב הפיתוח הראשון, יש למצוא דרכים כדי לסייע באופן

כי יש לרכז עיקר המאמץ בישובים עירוניים מכונסים וקומפקטיים במקום לפזר מאמץ בישובים.

"מס שפתיים" באשר לפיזור האוכלוסיה לא יועיל, מטרתה של חכנית התפרשת לא תושגנה, אם לא תונהג מדיניות מרסנת בפיתוח אזור גוש דן והמרכז. הן באמצעות הועדה לשמירה על קרקע חקלאית, הן על-ידי הימנעות מהקצאת משאבים ציבוריים לפרויקטים היכולים להתבצע באזורי הפריפריה. עם זאת חייבים למנוע התמוטטות המערכת המרחבית של אזור המרכז, המקיימת חלק נכבד של הכלכלה הישראלית. לפיכך, ראוי לעודד פיתוח אמצעי ההסעה ההמונית במרחב המטרופוליני של גוש דן ובעדיפות משנית במרחב מטרופוליני חיפה. חייבים לדאוג, בעת ובעונה אחת, לפיתוח הולם של האזורים בהם מתגוררת האוכלוסיה הערבית, הדרוזית והבדואית, יחד עם אזורי הפריפריה בהם מתגוררת אוכלוסיה יהודית, תוסר פיתוח במגזר הלא יהודי ואי שילוב בתכניות הפיתוח הכוללות עלול לפגוע בתכניות הפיתוח המרחבי שהוכרו לעיל ובכך ייפגעו גם יעדי הפיתוח של המגזר היהודי. אם מתבקשות הדגמות לשיטת הפיתוח שהוצעה במאמר זה, אפשר רעיונותי לגבי שלושה אזורים: –

אזור ירושלים

מוצע להתייחס בראייה כוללת לציר הקיים בין הגוש האורבני של ירושלים – לגוש דן המטרופוליטני, ולפעול כדי לקשור אותם כמרחב בחירה משותף של מגורים, תעסוקה ושרותים באמצעות פיתוח מערכות נגישות תחבורתיות מתקדמות. במסגרת זו ראוי לפתח הישובים הקיימים במרחב הציר המוצע, ולרכז המאמץ הישובי במרחב מודיעיני בשלב המאוחר יותר.

אזור הצפון

יש להתרכז בשלב הראשון בפיתוח אזורי תפן ושגב ("חבל שנות האלפיים בגליל"), והעיר כרמיאל כמוקד העיקרי, וכן גם מעלות-תריחא.

כמאמץ משני יש להמשיך בפיתוח מגדל-העמק ונצרת. מתוך יתר הישובים העירוניים שבקדימות נמוכה יותר, מן הראוי להעניק

מבוקר ומתון מאד לישובים קיימים, כדי שלא ייקלעו למצב של סחרור שלילי עמוק, או למצב של התפרקות.

בכל אותה עת, בה מוצע להתרכז בפיתוח מבוקר של יעדים נבחרים מצומצמים, יש לדאוג לכך שיוגבר כוח-המשיכה של הישובים באזורי השוליים, בשילוב מחוכם של אמצעים שונים שאינם חייבים בתקצוב דווקא, כגון: –

א. הענקת מידת עצמאות רבה יותר לרשות

המקומית מבחינה ניהולית-מוניציפלית.

ב. עידוד יוזמות מקומית בקנה-מידה קטן, בשיטות חכמות ומתקדמות שפותחו במערב אירופה ומתחילים בניסויים גם בישראל (עבודות-מחקר וחשיבה בנושא זה פורסמו ע"י ד"ר ד. קלוזנר וד"ר ל. שינאן).

ג. יצירת מערכי יוזמות אזוריים במתכונת תאגיד-פיתוח (דוגמת אלה שהוקמו בבריטניה). וכאפשרות של מתן משאבים כלכליים לפיתוח, להפקיד בידיהם כנאמנים של מינהל מקרקעי ישראל (תוך בקרה וחקיקה מתאימה) חלק מהקרקעות באזורם לצרכי החכרתם.

ד. משיכת בעלי מקצוע נדרשים לערי הפיתוח שבאזורי הפריפריה, ע"י מתן תמריצים חומריים מפליגים, כולל שכר, לתקופה קצובה.

ה. שיפור תדמית עצמית ויצירת מודעות בציבור הרחב לגבי מיגוון האפשרויות שישובים אלה מציעים למתיישבים פוטנציאליים, בטכניקות מתקדמות ומתוחכמות של תקשורת ויחסי-ציבור.

ו. שיפור מערכת השרותים המקומיים, כשהדגש מושם בעיקר על מערכת החינוך. יצירת מערכת שרותים משולבת ברמה אזורית, שפוטנציאל הצרכנים שלה יהיה מורכב מכלל הישובים באזור השרות.

ז. שיפור מערכות הדרכים האזוריות ותשתית התקשורת, כך בכך עם חיזוק וכיסוס מערכות הדרכים והתחבורה והתקשורת מאזורי השוליים למרכזים העירוניים הגדולים. עתה, משנסתיים הגל הגדול של הקמת המצפים והישובים הקהילתיים בגליל, לא נפתח מחדש בריכות האם השיג מפעל זה את מטרתו (ברור שלא כל מטרתו המוצהרת הוגשמו). אולם המסקנה שלי היא,